

"Bylo to k smíchu a bylo to k pláči
s tou jejich svobodou
Mysleli že myslí mysleli že mluví
mysleli že jdou
cokoli a kamkoli se jim uráčí
a zatím se smekali po hladké stěně
nálevky malstromu
v kruzích stále menších
a jedinou svobodu zrn obilních jež
mají být rozdrčena
pro potravu obrů tak nelidských
že kamení nad tím naříkalo."

/Znamení moci/

Moravský katolický lyrik Jan Zahradníček pocházel z početné rolnické rodiny. Narodil se 17. ledna 1905 v Mastníku u Třebíče. Vzdělání se mu dostalo na třebíčském gymnáziu s vynikající pedagogickou tradicí. Od r. 1926 studoval na filozofické fakultě Karlovy univerzity, kde uzavřel těsné přátelství s Janem Čepem, s básníky Františkem Halasem, Vilémem Závadou a Františkem Hrubínem. Studia však nedokončil. V dalších letech působil jako nakladatelský lektor, překladatel a redaktor.

Roku 1930 v Kuncířově pražském nakladatelství debutoval sbírkou *Pokušení smrti*, v níž našly svůj výraz jeho pesimistické životní pocity, které však v dalších letech zcela překonává. I druhá sbírka *Návrat* (1931) má ovšem stále se vracující příznačné motivy: noc-smrt, dětství-žal, hořkost radosti, sladkost bolesti. Také zde je smrt klíčem k tajemství všeho, byť se básník v citovém zneklidnění pokouší o návrat do krajiny dětství. V r. 1933 vyšla jeho sbírka *Jeřáby*,

v níž téma smrti začíná být vyvažováno pozitivními obrazy přírody.

Na podzim roku 1933 se rodilý Moravan přestěhoval z pražského prostředí do Slap u Štěchovic, kde bydlel u zdejšího učitele Emanuela Frynty. Do půvabného místa neda- leko Prahy za ním přijížděli jeho přátelé - Albert Vyskočil, Jan Čep, František Hrubín, Vilém Závada a jiní. Vznikla zde po dvou letech nová sbírka *Žíznivé léto*. Ještě výraznější prvky krajiny a domova vstoupily do další sbírky *Pozdravení slunci* (1937), kterou autor napsal po svém přestěhování na Moravu do Uhřínova u Velkého Meziříčí. Objevuje se tu velmi často ve verších úkon setby a žní - motiv zrna. Některé bás- nické obrazy vynikají zvláštní krásou - "peřiny oblaků na- ložené na sluneční vůz", "zem oblečena v košili režnou" a další. *Pozdravení slunci* vyšlo v r. 1937, v době zvýšeného ohrožení republiky nacistickou rozpínavostí. Sbírka byla poctěna státní cenou. Její závěr tvořily verše nazvané *Zemi mé...*, které vyústily básníkovou obavou, vyjádřenou biblic- kými příměry i nadějí.

V září 1938 došlo k osudné Mnichovské dohodě. Jako vý- raz Zahradníčkovy lítosti a velkého roztrpčení nad tehdejším děním vychází jeho stať *Pláč koruny české*. Rok poté vydává básník sbírku *Korouhve* - vroucné vyznání české zemi a jejím duchovním tradicím. Končí oslavou světců - sv. Vojtěcha, sv. Prokopa, sv. Jana Nepomuckého, svatých Cyrila a Metoděje. Jsou to čtyři hymny odvážných jinotajů - skrytých proseb o záchranu z pohrom nacistické okupace. V letech 1940-48 ří- dil Zahradníček literární časopis *Akord*. V dopise svému pří- teli Bedřichu Fučíkovi z února 1941 dal nahlédnout do tajů své poezie: "*Pravá báseň je jenom odlesk, jenom svědectví, že se děje něco krásného a slavného.*" Tak tomu jistě bylo s celým sledem Zahradníčkových básní, jež vydal v roce 1944 s názvem *Pod bičem milostným*. V této sbírce téměř čtyřiceti- letý lyrik uložil opožděné zpěvy mileneckých vztahů. Ne však hravou a lehce nadnášivou formou mladistvých nadšenců, nýbrž vážnou zpovědí vlastních citů a tužeb. Ovšem ani zde nechybí náboženský podtext, neboť Zahradníčkovi je láska hlubokým

mravním citem, k němuž má vroucí a pokorný vztah. V témže roce vydal básnickou skladbu *Svatý Václav*. Knihtiskem vyšla až po válce r. 1946. Idea skladby měla a má nás posilovat v odhodlání přinášet oběti, jež jsou schopny získávat národu jeho podíl na životě. V r. 1945 byl Jan Zahradníček oddán v chrámu v Uhřínově s Marií Bradáčovou. V průběhu několika let se stal otcem tří dětí - Jana, Zdislavy a Klárky.

Roku 1945 vyšla ve Vyšehradu Zahradníčkova básnická skladba *La Saletta*, motivovaná stejnojmenným poutním místem. Podivuhodné zjevení Matky Boží v oblasti francouzských Alp je jen rámcem pro básnické obrazy v té době odlišujících se dvou světů, jejichž napětí Zahradníček těžce pociťoval "*mezi hrůzou a krásou se potáčeje*". Je to báseň o světě, z něhož se vytratila odpovědnost vůči něčemu, co stojí mimo nás. Úděl nad rozpadem všech hodnot po válce vyrůstá až do nadčasových rozměrů v sedmi zpěvech monumentálního *Znamení moci*. Tato sbírka vznikla asi dva roky po únoru 1948 zpočátku jako strojopis. Stejně jako předchozí Zahradníčkova poezie je založena na ostrém protikladu dobra a zla, na základě přímé autorovy zkušenosti života v komunistickém režimu. Zahradníček předpovídá zánik komunismu, neboť negace života nemůže mít budoucnost.

Dne 13. června 1951 byl Jan Zahradníček v Brně zatčen a ve vykonstruovaném procesu s "protistátní skupinou" odsouzen k třinácti letům vězení. Trest si odpykával v Brně, ve Znojmě, na Pankráci a na Mírově. Z rukopisné pozůstalosti psané ve vězení později vyšly sbírky *Dům strach*, *Čtyři léta* a texty *Deníku* z r. 1960.

V roce 1956 onemocněla básníková rodina na otravu houbami. Obě dcery zemřely. Lékařům se podařilo zachránit jen syna Jana a manželku Marii. Správa nápravného zařízení propustila Jana Zahradníčka na pohřeb. Byla mu schválena dovolená s výslovným příslibem, že už se nebude muset do vězení vrátit. Trest mu byl totiž předtím snížen na devět let a byl vytvořen předpoklad k podmíněnému propuštění. Správa věznice si však při svém slibu dovolila velmi krutý žert: pobyt na svobodě trval jen čtrnáct dní. Básník byl pak nucen strávit

na Mírově a v Leopoldově ještě čtyři léta a byl propuštěn až 12. května 1960 na tzv. amnestii pro politické vězně. Vrátil se ke své rodině, kterou za trest vystěhovali z Brna do Uhřínova. Po pěti měsících na svobodě dne 6. října 1960 jeho oslabený organismus podlehl selhání srdeční činnosti. Po šesti letech byl plně rehabilitován, ale jeho jméno zcela zmizelo z české literatury; objevuje se pouze na sklonku 60. let (v r. 1966 vyšla jeho sbírka *Jeřáby*), aby pak v letech normalizace bylo vymazáno zdánlivě navždy.

"Byla to vzpoura Bůh trpěl a člověk byl ponížen.
Všechno přešlo.

Nevidíš, kdo by po tobě kamenem hodil, kdo by
tě věznil a vyslýchal.

A ty sám nechováš v srdci zášť k pranikomu.

Tolik jsme všichni ztratili.

Tolik doufáme.

(Z básně *Návrat*)